hjemme bra men BORTELID best!

Gnist 2022 - Åseral

"korleis skape ei hyttebygd med nye uttrykk og låge avtrykk?"

Sluttleveranse

”Du kan ikke tenke deg til en annen måte å gjøre det på. Du må gjøre en annen måte å gjøre det på”.

-Sverre Nesvåg

innhold

del 1 **Rammeverk for oppgaven**

8-9 Innledning
10-11 Våre tanker om dagens marked
12-13 Bærekraftsmål
14-17 Hvilke hytter er det i Bortelid?

del 2 **Løsninger og Visjon**

18-19 Visjon for Bortelid!
20-21 Hva er fremtidens hytter?
22-23 Hvem er fremtidens brukere?
24-25 Hvordan nå visjonen? Faser.
26-27 Hvordan henger fasene sammen?
28-43 Fase 1-4

del 3 **Prosess og gjennomgang**

44-49 Innovasjonsprosessen og Gnist
50-51 Spørreundersøkelsen
54-59 Event på Bortelid skisenter
60-65 Idebank fra deltagerne
66-67 Fra ide til visjon

Hytte Kvitfjell
Lundhagem Arkitekter
foto Marc Goodwin

del 1 Rammeverk

Innledning

Det er gjennomført en innovasjonsprosess i regi av Gnist programmet. Denne prosessen har bestått av å kartlegg behov og muligheter. Basert på denne innsikten er det forsøkt å utvikle nyskapende ideer og konsept som kan bidra til å løse en viktig utfordring i kommunen. Disse løsningene er presentert i kapittel 2.

Innovasjonsprosessen har fokusert på samskapning med kommunen, samt innhenting av ideer og innspill fra både framtidige hytteeiere og næringslivet.

Gjennomføringen av innovasjonsprosessen er i seg selv en utprøving av et verktøy for framtidige prosesser, og således en del av besvarelsen på oppgaven. Den har vist hvor viktig det er med medvirkning fra brukerne fram mot nye måter å tenke på.

Måter å samle inn informasjon på, og format på medvirkningsmøter og samhandling er blitt testet ut som en del av prosessen, og disse kan brukes i en videre utvikling mot et framtidens Bortelid!

Kapittel 3 gir en gjennomgang av hvordan Innovasjonsprosessen er gjennomført.

Designteamet har bestått av Kristine Strøm-Gundersen (partner) og Adrian Rove Nordgård fra Lund Hagem Arkitekter AS, Arne Lindelien fra It's Tomorrow, Imke Wojanowski fra Atsite, Gunnar Kristiansen og Amanda Engberg Andersen fra Natur og samfunn, byggingeniør Finn-Erik Nilsen, Kaja Misvær Kistorp fra Designit, Michael Lommertx fra Zero emmision studio, og Gunnar-Adolf Aanesland fra Aanesland treindustri AS.

God lesing!

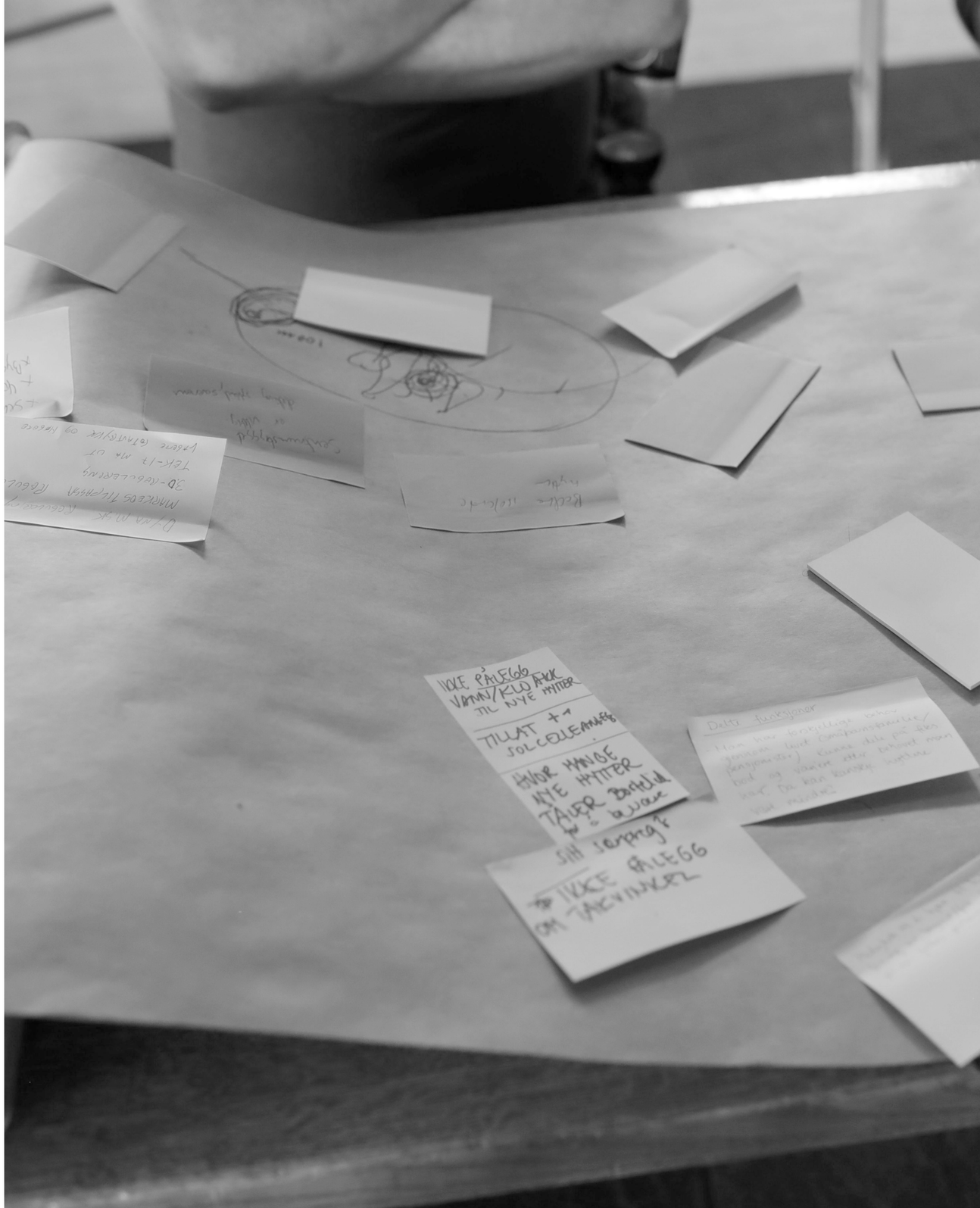

Våre tanker om dagens marked

av Arne Lindelien fra It's Tomorrow

Høsten 2022 har demonstrert at hyttemarkedet er nøye knyttet til overskuddet i folks privatøkonomi. Når utgiftene øker, må mange stramme inn der de kan. Anskaffelse av hytte er en ting som kan utsettes i påvente av at den økonomiske vinden skal snu. For den som har ei hytte som krever elektrisk oppvarming kan færre turer dit være en løsning. Andre vil kanskje frigjøre kapital ved å legge hytta ut for salg.

For Bortelid, der økonomien er så nært knyttet til hyttemarkedet, kan dette være en god tid for å tenke nytt. Hvilke grep kan tas for å øke verdien av den hyttebebyggelsen en allerede har i kommunen?

Om en tar fatt i et lite antall eiendommer og viser hvordan disse kan fornyes til å bli energieffektive, fleksible, noen kanskje delt inn i et par seksjoner, gjort uavhengig av strømtilførsel og kloakk, så kan det utløse en vilje til investering i et nølende marked. Dette krever at også kommunen er med på en slik satsing, ved å tillate fortetting, nye tekniske løsninger og noe eksperimentering.

Utvikling av felles- og servicefunksjoner vil gjøre hyttene mer attraktive for brukerne og det vil sikre at lokalsamfunnet kan øke verdiskapingen knyttet til eksisterende hyttebebyggelse. Det er viktig for kommunen at tilbudene skaper ny næring og arbeidsplasser. Investeringene vil måtte være langsiktige.

Bortelid vil måtte konkurrere med andre hytteområder. Et forsøk på å kopiere det som har vært suksess for andre kan være et umulig kappløp. Et alternativ er derfor å velge en egen profil for Bortelid, en profil som gir en tydelig karakter. Nærhet til natur, enkle naturopplevelser, deling og mindre, men smarte hytter, kan være stikkord. Samtidig kan gode servicefunksjoner som gjør ei lita, enkel hytte attraktiv, være det som skal til for å lokke nye kjøpere og brukere til Bortelid.

Hytte Kvitfjell
Lundhagem Arkitekter
foto Marc Goodwin

Bærekraftsmål

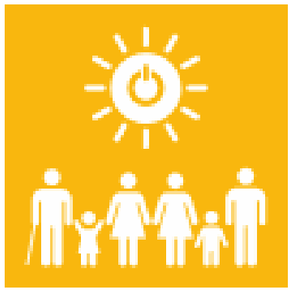

Delmål 7.1

(...) sikre allmenn tilgang til pålitelige og moderne energitjenester til en overkommelig pris.

Delmål 8.9

(...) utarbeide og iverksette politikk for å fremme en bærekraftig turistnæring som skaper arbeidsplasser og fremmer lokal kultur og lokale produkter

Delmål 11.4

(...)Styrke innsatsen for å verne og sikre verdens kultur- og naturarv

Mye av den norske identiteten er knyttet til hvordan vi lever i, og med naturen. En stor del av dette handler om vårt forhold til hytta.

Klimaendringene, befolkningsveksten og presset på naturen er stadig økende. FNs klimarapport slår fast at vi er i rød sone, og at varsellampene blinker, noe må gjøres nå!

En bærekraftig utvikling er en utvikling som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få dekket sine.

Hvordan vi bygger i naturen må endre seg dersom vi skal møte den nye klimaverdagen. Samtidig må vi muliggjøre livet på hytta for framtidige generasjoner. Men, vi kan ikke lenger fortsette i det samme sporet. Vi må endre tankegangen, og framgangsmåten vår.

Hvilke endringer kan dette være? Gjennom GNIST programmet har vi sett på mulige visjoner for en slik framtidig utvikling, sammen med brukere av framtidens hytter, næringslivet og kommune. Denne utviklingen har som mål at framtidens hytteutvikling skal bygge opp under FN bærekraftsmål, og særlig de fem som er listet under.

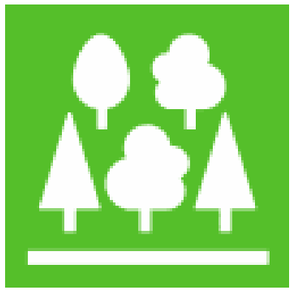

Delmål 15.2

(...) fremme innføringen av en bærekraftig forvaltning av all slags skog, stanse avskoging, gjenopprette forringede skoger, og i betydelig grad øke gjenreising og nyplanting av skog på globalt nivå.

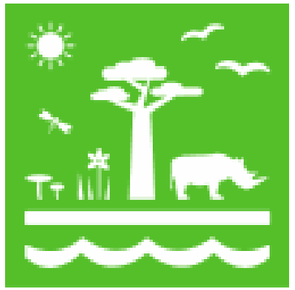

Delmål 15.5

Iverksette umiddelbare og omfattende tiltak for å redusere ødeleggelsen av habitater, stanse tap av biologisk mangfold og innen 2020 verne truede arter og forhindre at de dør ut.

Hvilke hytter er det i Bortelid?

Fra stiftelsen av Bortelid utmarkslag i 1972 og frem til slutten av 80 tallet var alt planarbeid og utvikling styrt gjennom utmarkslaget. Perioden etter dette har krevd tyngre innvesteringer, hvor utbyggere og investorer har blitt en del av utviklingen. Dette har resultert i en hyttemasse som grovt sett kan deles i to kategorier. Vi har valgt å kalle disse; naturhytter og landsbyhytter.

Naturhytter	grønt fyll
Landsbyhytter	rødt fyll
Næringsbebyggelse	oransje fyll
Bilvei og parkering	lys rød linje og fyll
Skogsvei og stier	grønn linje

Landsbyhytter

Landsbyhyttene ligger i nær tilknytning til utviklet infrastruktur. Utbyggingen preges av store hytter som ligger side om side langs veger i terrenget. Rundt hyttene er det parkeringer for privatbiler.

Hyttene har et homogent utrykk, med mørke trefasader, saltak og torv på taket.

Naturhytter

Naturhyttene ligger spredt i landskapet og er lite synlig. Disse nås ved stier og skogsveger fra felles parkering. Hyttene omkranses av natur og trær, noe som gjør at hyttene er godt skjermet for hverandre.

Hyttene her har et mer variert utrykk, bade i form, størrelse og farger.

del 2 Visjon for Bortelid

Visjon:

I Bortelid skal det være enkelt for fremtidens hytteeiere å ta bærekraftige og riktige valg!

Dette skal resultere i at flere har tilgang til en hytte (flere brukere), at hyttene brukes mer i løpet av året (større dekningsgrad), samt forbedre det økologiske mangfoldet i naturen.

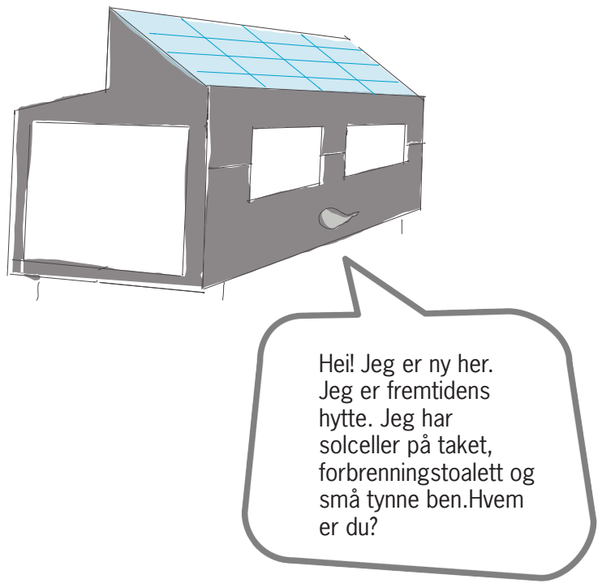

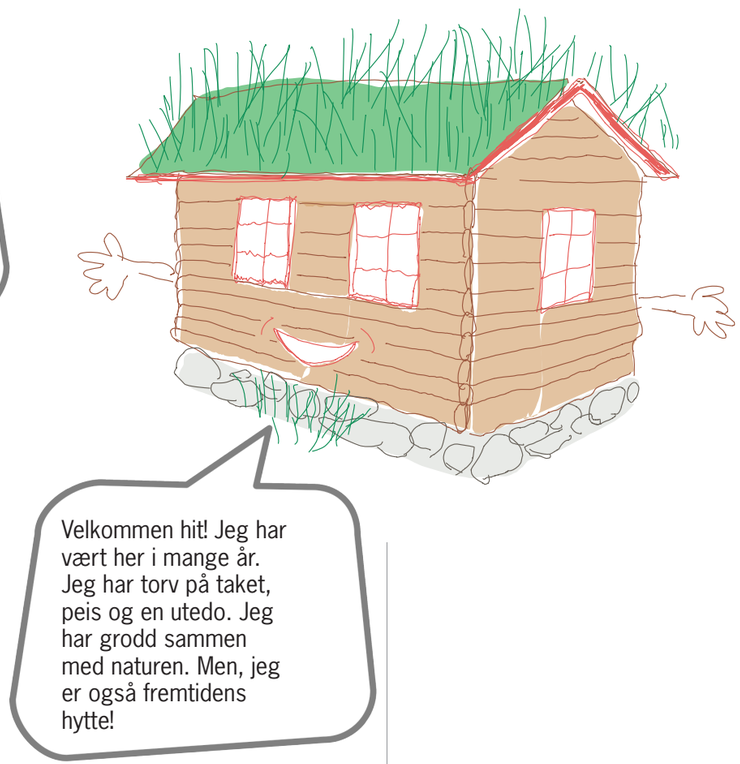

Fremtidens hytter, hva er det?

Når man snakker om fremtidens hytter er det lett at diskusjonen og fokuset går mot nybygging. Hvordan skal de nye hyttene bygges, hvor skal de ligge, hvordan skal de se ut? Det er lett å peke på alle feilene man mener er blitt gjort, og hvordan den nye utviklingen skal skille seg fra denne. Men, framtidens hytter bør også være de som allerede er bygget, de vil også stå der i fremtiden!

Ikke alle hytteeiere, både dagens og fremtidens, har de samme behovene eller ønskene for hva hytten skal være for dem. Hvor ofte skal man bruke hytten, hvordan kommer man seg dit, hvordan lever man på hytten? Hva en hytte er, eller skal være, er ikke det samme for alle.

Vi tenker det derfor er viktig å ta utgangspunkt i fremtidens hytteeiere og brukere. Dersom vi tenker nytt rundt det vi allerede har, blandet med en ny generasjon og nye brukere- da har vi et godt utgangspunkt for en bærekraftig utvikling, både klimamessig og sosialt.

Skal vi greie å endre fokuset i hytteutbyggingen må vi ha brukerne med på laget. Dette gjør vi ikke med å begrense deres valgmuligheter, men ved å tilrettelegge for, og inspirere til, at fremtidens hytteeiere enkelt skal kunne ta bærekraftige og riktige valg!

foto: Vårt land

Fremtidens hytteiere og brukere, hvem er det?

Vi har tatt utgangspunkt i de som ikke eier hyttene nå- men i fremtiden. Dette kan være unge mennesker som kommer fra andre steder og ønsker en hytte, eller neste generasjon som arver etter sine foreldre og besteforeldre, samt leddene etter det.

Hva kjennetegner fremtidens generasjon? De er vokst opp med spotify, netflix, bilkollektivet, elektriske sparkesykler, klimakrise, klimaaktivisme, flyskam og pandemier. De er vokst opp med en sterk holdning for klima og klodens framtid, delefunksjoner og abonnementstjenester.

Løsningene som ligger i visjonen for fremtidens Bortelid kan virke fremmed og vanskelig for oss som ikke har vokst opp i denne realiteten. For oss er det kanskje litt fremmed, og ikke sånn som vi er vant med.

Men, skal vi klare å legge til rette for at de neste generasjonene skal kunne ta de riktige og bærekraftige valgene de ønsker å ta- da må vi begynne nå.

Det begynner med oss.

Hvordan skal vi nå visjonen?

Visjonen vi forslår for Bortelid, spenner bredt. Dette betyr at den kan inkludere flere lag i en fremtidig utvikling, og legger opp til at brukerne er med på endringen. Visjonen ønsker å favne Bortelid som helhet, ikke kun hyttemarkedet.

Vi tenker det er hensiktsmessig med en rekkefølge for hvordan man skal jobbe mot denne visjonen. Hvor skal man begynne?

Innovasjonsprosessen har vist oss at om vi skal greie å tenke helt nytt rundt hyttene, er svaret kanskje å begynne et helt annet sted?

Vi foreslår en 4-delt utvikling mot fremtidens Bortelid.

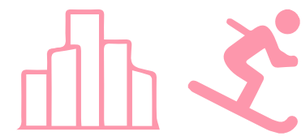

fase 1
Utvikle sentrum og aktivitetstilbudet

Dette gjør Bortelid mer attraktiv for flere brukere, og vil gi mer bruk av hyttene gjennom året- større dekningsgrad. Større interesse for stedet vil også kunne skape investeringsvilje fra ulike aktører.

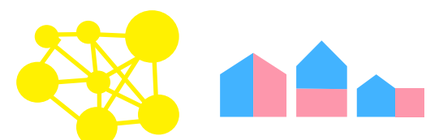

fase 2
Utvikle dele og støttefunksjoner for eksisterende hytter

Dette muliggjør en ny bruk, for flere, av dagens eksisterende hytter. Utleie, delefunksjoner, fortetting og utvikling. Flere kan få tilgang til hytter uten å bygge flere hytter. De som har hytter, kan frigjøre kapital og tid.

fase 3
Økologisk reparasjon

Økologisk reparasjon av utbygginger som er gjort, grøfter, veier og parkeringsplasser mv.
Dette muliggjør et økt økologisk mangfold, og et bedre utgangspunkt for en levedyktig natur. Dette igjen gir Bortelid en klar identitet, hytter i naturen!

fase 4
Utbygging av nye hytter

Utvikling rundt støttefunksjoner og økologisk reparert infrastruktur. Fortetting innenfor allerede utviklede områder. Utviklere må stå for økologisk reparasjon i forbindelse med ny utvikling.

Hvordan henger fasene sammen?

Visjonsfasene (1-4) skal kunne styrke og påvirke hverandre- og slik bli et eget økosystem- hvor delene henger sammen.

Navet i denne utviklingen mener vi er utviklingen av dele og støttefunksjoner. Disse funksjonene kan både være fysiske bygg og installasjoner, men også servicetilbud og systemer. Funksjoner som lagringsbygg, energiinstallasjoner og sanitærbygg kan være eksempler på fysiske tiltak. Matlevering, inn og utvask, portaler for utleie og forvaltning kan være eksempler på servicetilbud og systemer. Målet med disse funksjonene er at det skal være lett for eksisterende brukere å enten dele sine hytter med nye brukere, eller bruke hyttene sine mer og på nye måter.

Når det gjelder nye hytter så bør disse utvikles rundt områder hvor nettverket av dele og støttefunksjoner er etablert. Dette muliggjør at nye hytter kan bygges på en ny og annerledes måte, som fra starten av, er klare for deling og fremtidig bærekraftig bruk.

Ikke alle vil ønske å dele eller endre på sine hytter. Og det bør være helt opp til hver enkelt. Men, målet bør være, at dersom man ønsker dette- eller ønsker å prøve det- da skal det ligge til rette for det.

Dermed blir valget om å tenke nytt, enklere.

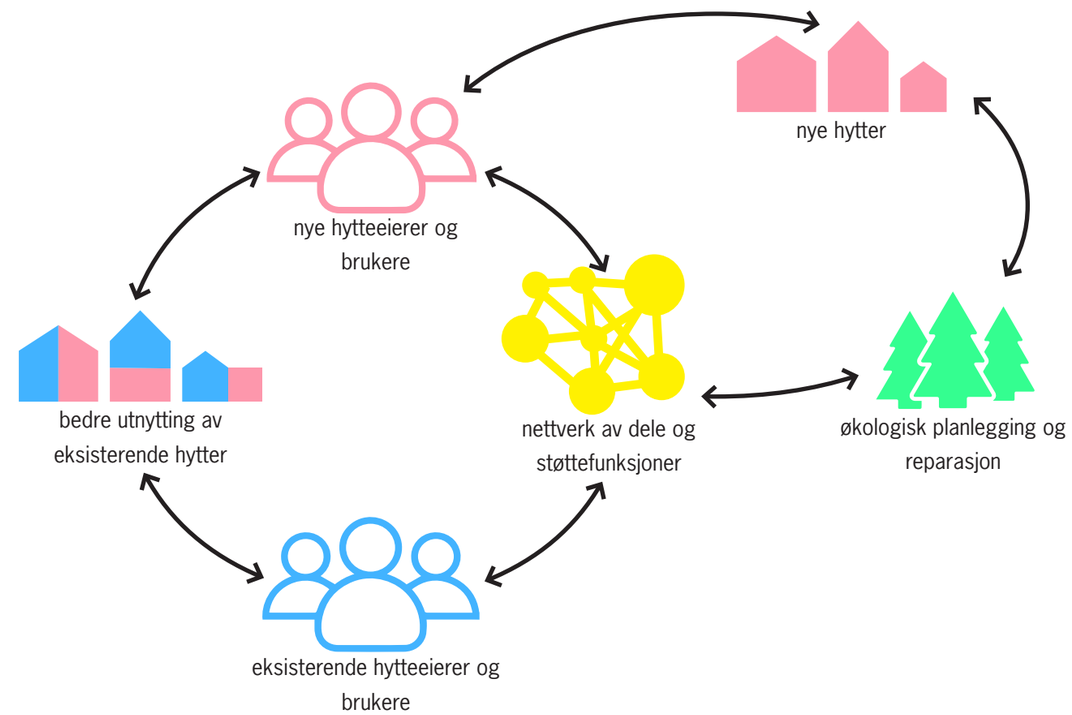

fase 1 Utvikle sentrum og aktivitetstilbudet

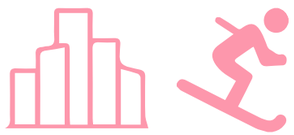

Kommunen er allerede godt i gang med en sentrumsutvikling. Det er planer på plass for et nytt sentrumsbygg der hvor den gamle butikken har ligget.

Sentrumsbygget skal blant annet inneholde kafe, større og utvidet butikktilbud, kontorer, utleie, service og leiligheter. Det er et godt tiltak, og vil muliggjøre at flere vil komme til Bortelid, og at flere kan være der over lengere tid.

Sentrum i Bortelid ligger fint til rett ved Bortelidtjønna, med en strand og nærhet til historiske Bortelid gård. Kunne man sett for seg en videre utvikling av sentrum rundt dette vannet- som tar utgangspunkt i lokal identitet og eksisterende tilbud?

Kanskje kunne man besøkt gamle Bortelid gård, fått en innføring i stedets historie av Ruben Bortelid i formidlingssenteret- for så å få servert et nydelig måltid av lokale råvarer i penstuen?

Kunne man leid et flytende eventlokale midt i Bortelidtjønna for et bryllup?

Kunne reisende stoppet her, og sovet over i små hytter med utsikt til tjønna og fjellene rundt?

Kunne man brukt en uke på et hjemmekontorhotell før en innlevering, fått litt ro og gått seg en tur rundt vannet til lunsj?

En målrettet utvikling av sentrum, som bygger på lokal identitet og særegenheter, vil kunne gjøre Bortelid til en enda sterkere destinasjon! Samtidig vil det kunne skape nye jobber og lokal verdiskapning.

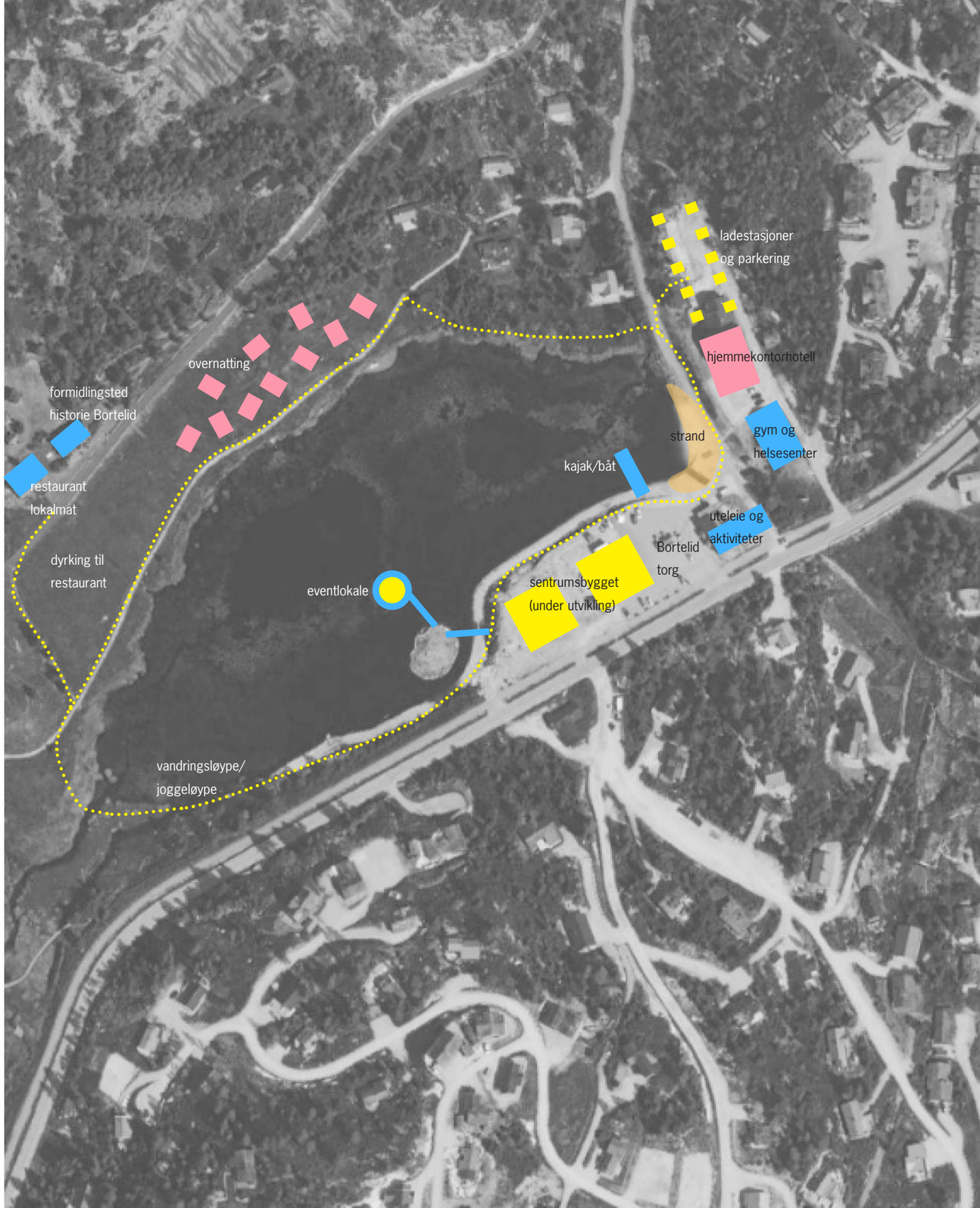

fase 2
Utvikle støttefunksjoner for eksisterende naturhytter

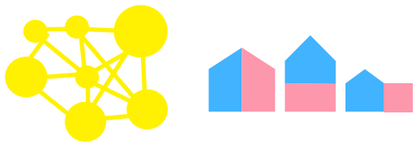

De som bor i naturhytter, bor spredt med naturen som nærmeste nabo. Her kan man være alene og nyte stillheten og se på omgivelsene.

Mange av disse hyttene nås fra felles parkeringsplass, og henter vann i felles vannpost.

Skal man etablere dele og støttefunksjoner som muliggjør en ny bruk av disse hyttene må man ta dette med i tilnærmingen. Å utvikle nye funksjoner her må ivareta identiteten til disse hyttene, og ikke endre på deres kvaliteter.

En utvikling av dele og støttefunksjoner kan ta utgangspunkt i den infrastrukturen som er der. Dette vil si områdene rundt parkeringsplass og vannpost. Andre støttefunksjoner som plasseres bør plasseres slik at de ligger skånsomt i terrenget innimellom hyttene- slik at de ikke endrer på deres utsikt eller kontakt med naturen.

Det bør gjøres en egen utforsking på hvilke funksjoner dette kan være, og hva hytteeierne ønsker seg. Med i tankene må være at disse funksjonene skal kunne gjøre det lett for brukerne og tilpasse bruken av hyttene til en ny måte.

Eksempler på dele og støttefunksjoner kan være:
-Felles solcellestasjoner (alternative energikilder)
-Sauna og dusj-hus (sanitærinstallasjoner)
-Vaskeromsfunksjoner
-Lang og kortsiktige lagerfunksjoner
-Matlevering-stasjoner og oppbevaring
-Delte interne transportmuligheter (småskala)
-Systemer for dele og leiefunksjoner
-Reviderte kommunale retningslinjer for deling

Fremtidscenarioer

1

Kari elsker hytta si. Men den har ikke plass til så mange. Hun er et sosialt vesen og liker å være sammen med sine venner. Ved hjelp av Bortelids hytteportal fant hun en hyggelig utbygger som har spesialisert seg på enkle utvidelser. Nå har hun bygget på hytta si, slik at hennes beste venn Sonja kunne flytte inn. Nå går de på ski sammen hver eneste dag.

2

Petter har vært bekymret i det siste. Med strømpriser og rentehopp, har leiligheten i Oslo blitt en stor økonomisk byrde. Han har lenge tenkt at han dessverre måtte kvitte seg med hytta som bestefar bygde. Heldigvis har kommunen gjort det enkelt å seksjonere opp hyttene. Så nå leier han ut halvparten, fram til renta går ned- da kan han kanskje bruke hele igjen.

3

Jonas er så fornøyd med hytta si. Den har utedo, og han henter vann ved vannposten. Barnebarnet har flyttet til Spania for å studere, og de snakker hver fredag på Skype. Ipaden til Jonas har litt dårlig batteri, så han har vært redd han ikke får skypet med barnebarnet fra hytta. Heldigvis har kommunen satt ut solcellestasjoner rundt om på strategiske plasser. Nå kan Jonas lade ipaden og skype så mye han vil.

4

Det er ikke noe Johanne heller vil enn å være i naturen. Det enkle livet på hytta er et fantastisk avbrekk fra det hektiske livet i byen. Hun ville gjerne vært her i lengere perioder. Men, hun er en aktiv jente som trener mye og går på ski. Dermed må hun ned til byen etter hvert, det er begrenset hvor lenge hun kan gå uten en dusj. Det ble etablert en delesauna og dusj like ved vannposten før denne vinteren. Så nå kan hun være så mye på hytta hun vil, så tar hun en dusj og møter noen naboer i saunaen- det sy-nes hun er helt fantastisk!

5

Geir liker å være vert. Han har lenge hatt en drøm om å drive et lite sted, med overnatting og servering. Gjennom Bortelid sin hytteportal fant han noen som har spesialisert seg på enkle ferdigbygg. Han har satt opp et lite tilbygg, og leier ut til gjester som ønsker å oppleve norsk mat og natur. Han tar de med på turer, og serverer sine spesialiteter rundt langbordet.

6

Kari, Petter og et par andre ble så glade da de fikk tilbud fra kommunen om et eget dele-hus. Her kan de oppbevare skiene sine, sesongbekleding og har en fryser. Nå trenger de ikke drasse med seg alt opp og ned fra byen hele tiden. Også har de et ekstra soverom der, sånn at om noen har med flere gjester- kan de få sove der, genialt!

7

Kommunen har gjort en stor innsats nede ved parkeringsplassen, sammen med lokale utbyggere. De har etablert matleveringsstasjon (med kjøling), en delescooter og firhjuling, lagerbygg og vaskerom. I tillegg stopper bussen fra byen her. Nå er det nesten ikke biler på parkeringsplassen lenger. Alle bestiller mat fra nærbutikken som ligger klart når de kommer opp. Man kan vaske klær her- så man kan være på hytta lengere. Alt er blitt så enkelt.

fase 2
Utvikle støttefunksjoner for eksisterende landsbyhytter

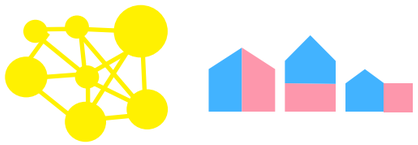

De som bor i landsbyhytter, bor tett med andre mennesker som nærmeste nabo. Her har man mer moderne komfortnivå, lettvint adkomst med bil og man kan leve et sosialt hytteliv- i nærhet med andre.

De fleste av disse hyttene har vei helt fram til hytteveggen, innlagt vann, strøm og avløp.

Disse områdene preges av høy tetthet, og det er begrenset med plass for ytterligere fortetting. De fleste hyttene er store, og det vil være mulig med oppdeling i mindre seksjoner, for fradeling eller utleie- for de som ønsker det. Man kan også gå sammen og lage felles parkeringslommer for en gruppe med hytter. Da vil mye parkeringsareal frigjøres, for ytterligere utbygging og fortetting, og beplanting. Andre delefunksjoner bør legges langs vei og infrastruktur.

I disse områdene vil dele og støttefunksjoner i form av systemer være det mest hensiktsmessige. Enkle hjelpemidler for utleie, vedlikehold og forvaltning, ombygging og oppdeling.

Det bør også her gjøres en egen studie på mulige endringer og støttefunksjoner som kan være aktuelle, sammen med brukerne og eierne.

Eksempler på dele og støttefunksjoner kan være:
-Felles solcellestasjoner (alternative energikilder)
-Matlevering stasjoner og oppbevaring
-Delte interne transportmuligheter
-Systemer og portaler for dele og leiefunksjoner
-Reviderte kommunale retningslinjer for deling og seksjonering

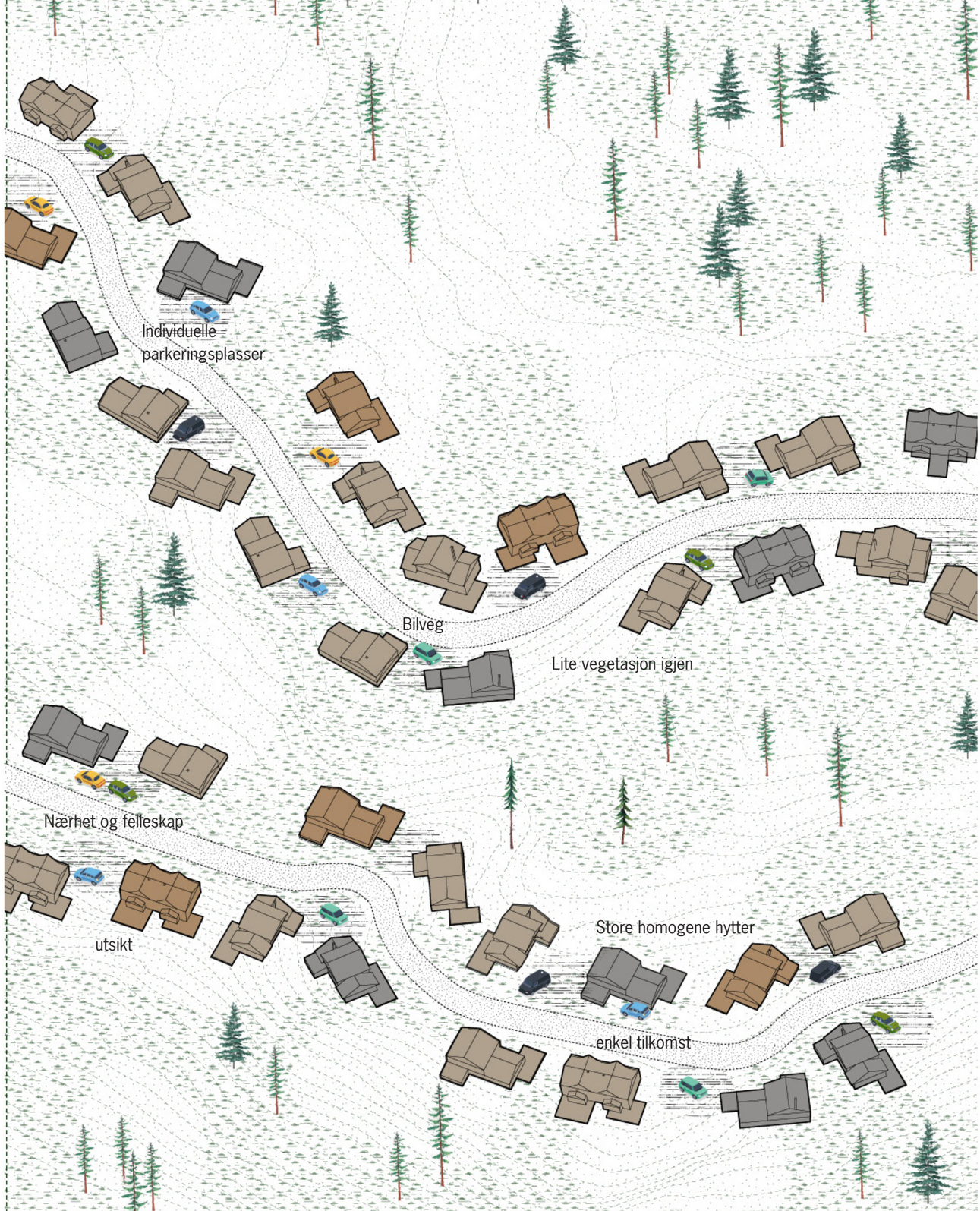

Fremtidscenarioer

1

Familiene Isaksen, Kvamme og Hodne har fått hjelp av en utbygger til å etablere en felles parkeringsplass. Kommunen har lovet at alle som gjør det skal ha mulighet til å oppføre solcellestasjon ved felles parkering, samt et lite servicebygg. Nå har de gratis strøm og får levert lokale råvarer hit. Hver morgen tripper de ut på plassen og plukker opp nybakte rundstykker.

2

Malin har i mange år hatt ferier på hytta med hele storfamilien. Nå har barna blitt voksne og flyttet til andre steder av landet. Hytta med 5 soverom og 2 bad er blitt litt for stor og ensom for henne og mannen Bjørn-Olav. Heldigvis har kommunen gjort det enkelt å seksjonere ut, og utbyggerne i kommunen har blitt flinke på ombygging. Nå har hun delt hytta i 2, og solgt den ene delen. Den nye størrelsen passer dem perfekt.

3

Johan og Peder er gamle kamerater, de gjør alt sammen. De har til og med bygget hytter side om side, og barna deres er gode venner. Nå som barna har blitt større, ønsker barna å ha et lite sted for seg selv. Johan og Peder gikk sammen og satte opp et felles delebygg seg imellom. Nå kan barna fra hver familie bruke dette ved behov. Slik hadde de ikke behov for å flytte til en større hytte et annet sted. Og om sommeren, når de drar til syden, kan de leie ut.

4

Karianne har vokst opp i Åseral, men levd mye av livet sitt i Kristiansand. For å holde kontakten med sine røtter, kjøpte hun tidlig en hytte i Bortelid. Nå er hun blitt pensjonist. I alle år har hun kjørt til hytta, men nå har hun mistet førerkortet sitt. Det går buss fra Kristiansand til Bortelid, men hun har vært bekymret for hvordan hun skulle komme seg opp bakken til hytta. Kommunen har etablert en intern transport opp og ned i hyttefeltet, så nå kommer hun seg lett til og fra!

5

Familiene Johannessen og Mathisen er alpinentusiaster. Til daglig driver de hver sin gård. Det er langt til naboer, og hverdagene brukes mye alene. De elsker å komme seg til hyttefeltet og stå på ski, gå på after-ski og være sosial. For dem er hytta et sosialt sted, hvor de møter andre. De flyttet bilene sine til en felles parkeringslomme i gata, og fikk dermed lov fra kommunen til å fortette tomrommet seg imellom. Nå er hyttene dere bygd sammen til et leilighetsbygg. Nå kan de bo enda tettere med andre, og ha et mer sosialt liv, skikkelig sosialt!

6

Kommunen har gjort en nøye økologisk kartlegging av gatene i hyttefeltet. De har funnet gode steder for revegetasjon, og plan-tet nye trær, sammen med beboerne. Nå har hyttene mer skjermet innsikt fra veien, og fine trær som står utenfor hytteveggen. Fuglekvitteret er kommet tilbake og man kan se ekorn klatre opp og ned stammene.

fase 3 Økologisk reparasjon

En bærekraftig hytteutvikling må gjøres på lag med naturen i stedet for på bekostning av naturen. Det er viktig å inkludere økologi i planleggingen og bygge skånsomt. Vi må ivareta viktige habitater, slik at artene har en plass å leve. Å vite konsekvensene av inngrepene vi gjør kan hjelpe oss i planleggingen.

Alle inngrep man gjør har en konsekvens. Men, hvordan man gjør det- kan begrense konsekvensene. Infrastruktur gjør store inngrep i naturen. Heldigvis er det grep man kan ta i ettertid, for å økologisk reparere- og gi tilbake til naturen.

For eksempel dersom en myr har blitt grøftet, vil den tørke ut og brytes ned, og samtidig frigjøre CO2. Da kan man blant annet re-vegetere og restaurere områder som har blitt gravd opp eller grøftet med frø hentet fra arter som naturlig lever i området. Eller, så kan man «plugge igjen» grøften med torv, slik at vannet forhindres i å renne ut. Dette ivaretar leveområder og stopper CO2 utslipp fra myra.

Det bør gjøres en nøye økologisk kartlegging av alle områder som vurderes utbygget. Dette gjelder også for områder som skal fortettes.

Det er utarbeidet en økologisk kartlegging av deler av Bortelid, samt en sjekkliste som viser hvilke økologisk grep som bør gjøres før, under og etter utbygginger. Denne er utarbeidet av natur og samfunn, og er et eget vedlegg til denne besvarelsen.

Jordvannsmyr med tydelige grøfter. Nedbryting av torven har startet. Ved å tette dreneringen kan man stoppe nedbrytingen, og torven vil gradvis gro igjen.

fase 4 Utbygging av nye hytter

En utvikling av nye hytter i Bortelid bør komme som et siste ledd, etter at dele- og støttefunksjoner er på plass- og dersom det eksisterende nettverket ikke klarer å ta hånd om etterspørselen.

Det bør gjøres nøye økologisk kartlegging, slik at plasseringene av disse ikke forringer- men snarere er med på å forbedre det økologiske mangfoldet. Dette kan gjøres ved at man bygger ut rundt eksisterende infrastruktur, og at utbyggerne må stå for økologisk reparasjon i forbindelse med utbyggingen.

Hyttene bør legges skånsomt i terrenget, slik at de ikke forringer naturen. Her er fundamentering og inngrep viktige faktorer. De kan etableres rundt delefunksjoner, slik at de kan bygges på måter som møter nye måter å tenke på. Sekundærfunksjoner (som gjesterom, sauna, lagring og oppvask) kan legges i felleshus- og slik muliggjøre mer kompakte hytter.

Man kan bygge klynger av små effektive hytter, med delefunksjoner, som ligger i tilknytning til veger- men som henvender seg med utsikt mot naturen. Hyttene kan bygges under 70m2 og slik slippe de strenge kravene i TEK 17. Dette kan gi små koselige hytter, med nærhet til naturen, noe helt annet enn man har i byen! Kommunen bør også se på om de skal endre/ lempe på sine retningslinjer for bebyggelse, slik at det legges til rette for en mer økologisk, miljøvennlig og bærekraftig utvikling.

Det bør gjøres pilotprosjekter for mindre områder for å finne de beste og bærekraftige løsningene for nye utbygginger.

Tegningene og illustrasjonene her viser et eksempel på hvordan dette kan tenkes gjort.

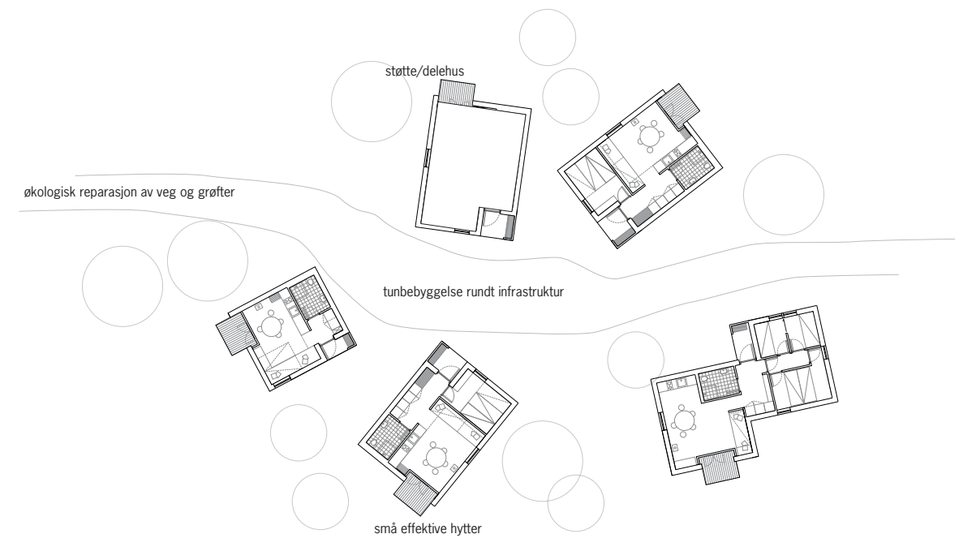

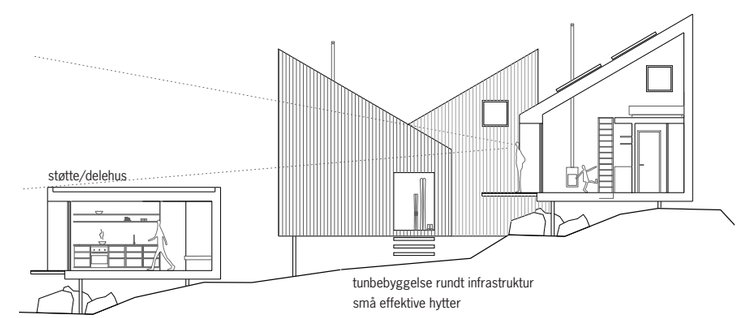

Små effektive hytter, som ligger skånsomt i terrenget.
De er etablert rundt eksisterende infrastruktur, og henvender seg ut mot naturen.

del 2 Innovasjonsprosessen

Innovasjonsprosessen

Formålet med innovasjonsprosessen har vært å fremme samhandling og nytenkning, med utgangspunkt i lokale fortrinn og ressurser. Dette har blitt gjort gjennom innsamling av perspektiver, behov og muligheter, som har dannet grunnlaget for nyskapende ideer/konsept- og en visjon for Bortelid.

Innovasjonsprosessen har blitt gjennomført i 3 faser, og kan ha en framtidig mulig fase nummer 4.

1-oppstart og planlegging
2-involvering og utforskning
3-konkretisering og ideskaping

4-prototyping (mulig framtidig del)

1. oppstart og planlegging

2. involvering og utforskning

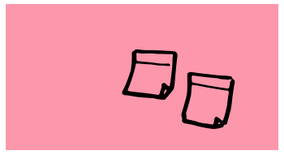

3. konkretisering og ideskaping

4. prototyping

FASE 1

oppstart og planlegging

Hensikten med fasen har vært å danne en felles forståelse for oppgaven. Ansvar ble fordelt og rolleforståelser avklart. Overordnede bærekrafts-mål ble definert i felleskap.

Leveransemål i fase 1 var distribusjonen av spørreundersøkelsen.

FASE 2

involvering og utforskning

Hensikten med fasen har vært å innhente synspunkter fra ulike perspektiver, og få et bilde av de sentrale behovene, samt en god forståelse av lokal identitet og ressurser.

Leveransemål i fase 2 var å avholde en event i Bortelid.

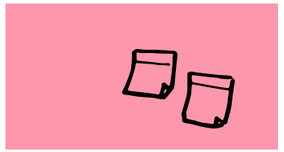

FASE 3

konkretisering og ideskaping

Hensikten med fasen har vært å omdanne innspill, ideer og perspektiver- bredt forankret, og med engasjement fra de involverte, til konkrete løsninger og tilnærminger for framtidens Bortelid.

Materialene fra eventen og spørreskjemaet ble gjennomgått og omsatt i alternative visjoner for en framtidig utvikling. Til slutt ble det valgt en retning å gå, som ble forankret med kommunen- og en visjon ble skapt.

FASE 4

prototyping (mulig framtidig fase)

Formålet med en prototyp er å demonstrere og teste funksjon og design.

I denne fasen vil ideene og konseptene fra fase 3 kunne benyttes mot spesifikke oppgaver. Dette for å virkelighetsteste konseptene utviklet i samråd med målgruppene og kommunen.

Vi tror det ligger et stort potensialt i å etablere en "teste ut" kultur, hvor man kan teste konsepter, tre tilbake og evaluere virkninger- før man fortsetter videre.

FASE 1 Spørreundersøkelse - kartlegging

Spørreskjemaet var det første møtet med brukerne av fremtidens hytter. Det skulle kartlegge hvem de var, og hvor de kom fra, samt deres tanker rundt dagens hyttebruk.

Dette ble distribuert til målgrupper som kommunen mente var representative for framtidens hytteeier og brukere.

Bilde til høyre er kun et utdrag fra noen av spørsmålene i denne delen.

Er du?

Flere detaljer Innblikk

mann	42
kvinne	32

Hvor gammel er du?

Flere detaljer Innblikk

under 30	6
30-50	34
over 50	34

Hvor kommer du fra?

Flere detaljer Innblikk

Agder	59
Rogaland	13
Annet	2

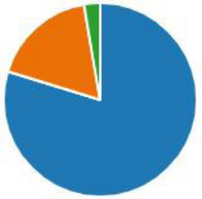

Ønsker du at du i framtiden disponerer en hytte?

Flere detaljer Innblikk

Nei	0
Ja	71
vet ikke	3

FASE 1 Spørreundersøkelse - Et nytt narrativ

Som del 2 av spørreundersøkelsen ble deltagerne bedt om å velge noen alternative svar. Disse svarene skulle være de som stemte best overens med deres tanker rundt en hyttehelg i Bortelid.

Svaralternativene gikk fra mer tradisjonelle tilnærminger mot mer fremtidsrettede.

Fra dette kunne vi ta ut et nytt narrativ for deltagernes drømmehelg i Bortelid.

Dette narrativet ser slik ut ⟶

En drømmehelg i Bortelid:

Endelig er helgen her, turen går selvfølgelig til Bortelid og til familiehytta som bestefar bygde da han var ung, men som jeg har overtatt. Jeg kan dra opp når jeg vil – den er bare min.

Vi skal være her en hel helg, så da behøver vi en del matvarer. Vi fylte bilen med matvarer før vi dro hjemmefra. Det ble en god del poser, og krevde planlegging. Vi liker å ha det klart på forhånd og handlet billig på Kiwi.

Endelig er arbeidsdagen er over, jeg hiver på meg jakken, tripper ut på gata og der står bilen, den er nyvasket og tanken full, fikset i går. Bare å slå på musikken og kjøre av gårde!

Været er strålende, og vi har hatt en flott tur på veien opp. Det kribler i kroppen, jeg gleder meg sånn til å komme fram, bare rundt et par svinger til nå, så kjører vi helt fram til hytta og parkerer bilen inntil hytteveggen. Bare å slenge bagasjen inn døra, og meg selv i sofaen, her skal det slappes av!

Hytta har det vi trenger - et par soverom, et bad, stue og kjøkken. I tillegg er det badstue, smørebu, lagring, i felleshuset. Det vi bruker ofte har vi her, det vi bruker sjeldent, deler vi med de andre.

Hytta ble bygget av prefabrikkerte elementer fra leverandøren her i kommunen. Vi har store glassflater, som bringer naturen inn i stua, nesten som å sitte ute i skogen.

Kjempehyggelig med moderne vedovner! Like koselig som de gamle, men de belaster ikke miljøet – og det tjener oss alle.

Jeg er så glad at hyttene har innlagt strøm. Da trenger man ikke å tenke på noe. Og jeg kan lade bilen også om jeg må!

Vi har hatt en helt fantastisk helg i Bortelid, som vanlig! Hverdagen kaller så vi setter ned varmeovnene til 10 grader. Det er fint å ha litt varme på mens vi er borte, da fryser ikke rørene og det holder seg noenlunde temperert til neste gang vi kommer opp.

FASE 2 Event i Bortelid

Det ble gjennomført en event på Bortelid skisenter med representanter fra det lokale næringslivet og styringsmyndigheter på plass. Eventen bestod av innlegg fra designteamet, som inspirasjon, samt en workshop for innhenting av synspunkter og ideer fra deltageren.

Det var viktig å etablere et åpent og engasjert klima, slik at vi her kunne motta ideer og synspunkter som vi kanskje ikke hadde tenkt på allerede.

Svarene, så langt, fra spørreskjemaet som ble distribuert i fase 1, ble også gjennomgått med deltagerne.

Adrian fra Lundhagem gikk gjennom prosessen og spørreundersøkelsen

Michael fra zero emmision studio snakket om bærekraft

Kari fra Åseral kommune hold en flott introduksjon til eventen

Kristine fra Lundhagem snakket om kvaliteter i å bygge lite og effektivt

RIB Finn Erik Nilsen snakket om hvordan man bør bygge i og med naturen

Arne fra Its tomorrow snakket om mobilitet og deling

Gunnar Adolf snakket om lønnsomhet i å tenke nytt

Roy fra klimavennlige anskaffelser snakket om tendeser i markedet

Imke fra Atsite snakket om kvaliteten i å ta vare på, og oppleve naturen

Godt oppmøte og engasjerte mennesker!

workshop på eventen i Bortelid

Den siste, men den kanskje viktigste delen av eventen som ble avholdt på Bortelid skisenter var workshopen. Her ble alle deltagerne fordelt på 3 poster, med tre temaer.

Deltagerne ble stilt et spørsmål om temaet på hver post, og skulle fritt komme opp med ideer og refleksjoner rundt dette.

Kaja fra Designit fasiliterte workshoppen med stø hånd!

POST 1

salg og utvikling av fremtidens hytteeiendommer

På hvilken nye og annerledes måter kan vi utvikle hytteeiendommer her i Åseral?

Hvilke tanker har dere om nye og annerledes måter å utvikle hytteeiendommer her i Åseral?

Er det grep vi kan gjøre med:

- Utvelgelse av hyttetomter
- Infrastruktur
- Plassering i landskapet
- Eierskapsmodell

POST 2

Hvordan kan vi bygge hytter på nye måter?

Hvordan tenker dere vi kan bygge hytter på nye måter?

Er det grep vi kan gjøre for å sikre mer bærekraftige løsninger innen:

- Hvordan hyttene bygges
- Hva hyttene bygges av
- Hvordan materialene produserer
- Hvordan materialer transporteres

POST 3

Hvilke støttefunksjoner bør fremtidens bærekraftige hytter i Åseral ha?

Kan dere komme på nye støttefunksjoner for fremtidens bærekraftige hytte i Åseral?

Er det grep vi kan gjøre med:

- Transport
- Dagligvarer
- Energi
- Delefunksjoner

POST 1

salg og utvikling av fremtidens hytteeiendommer

Idebank fra deltagerne på post 1

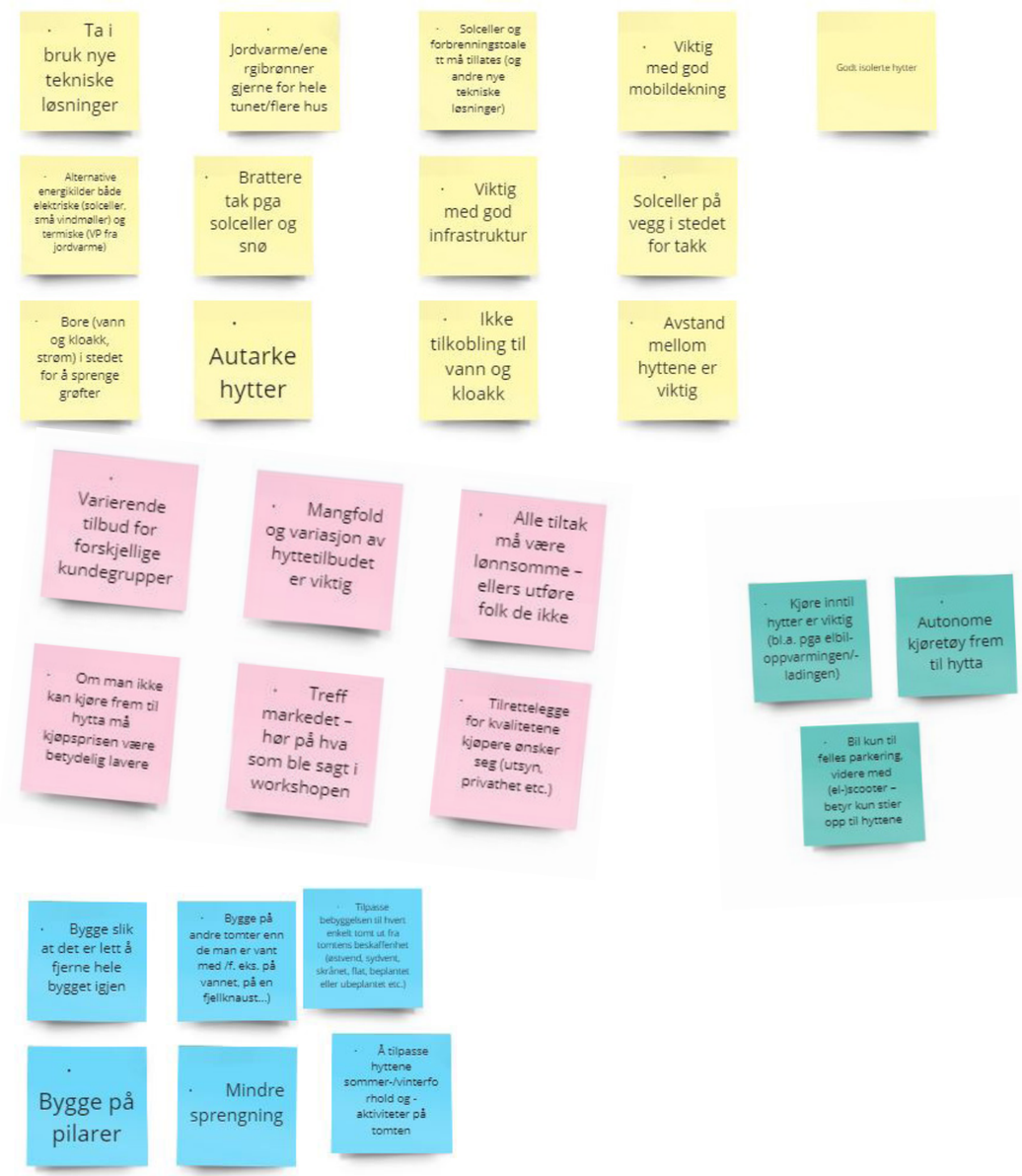

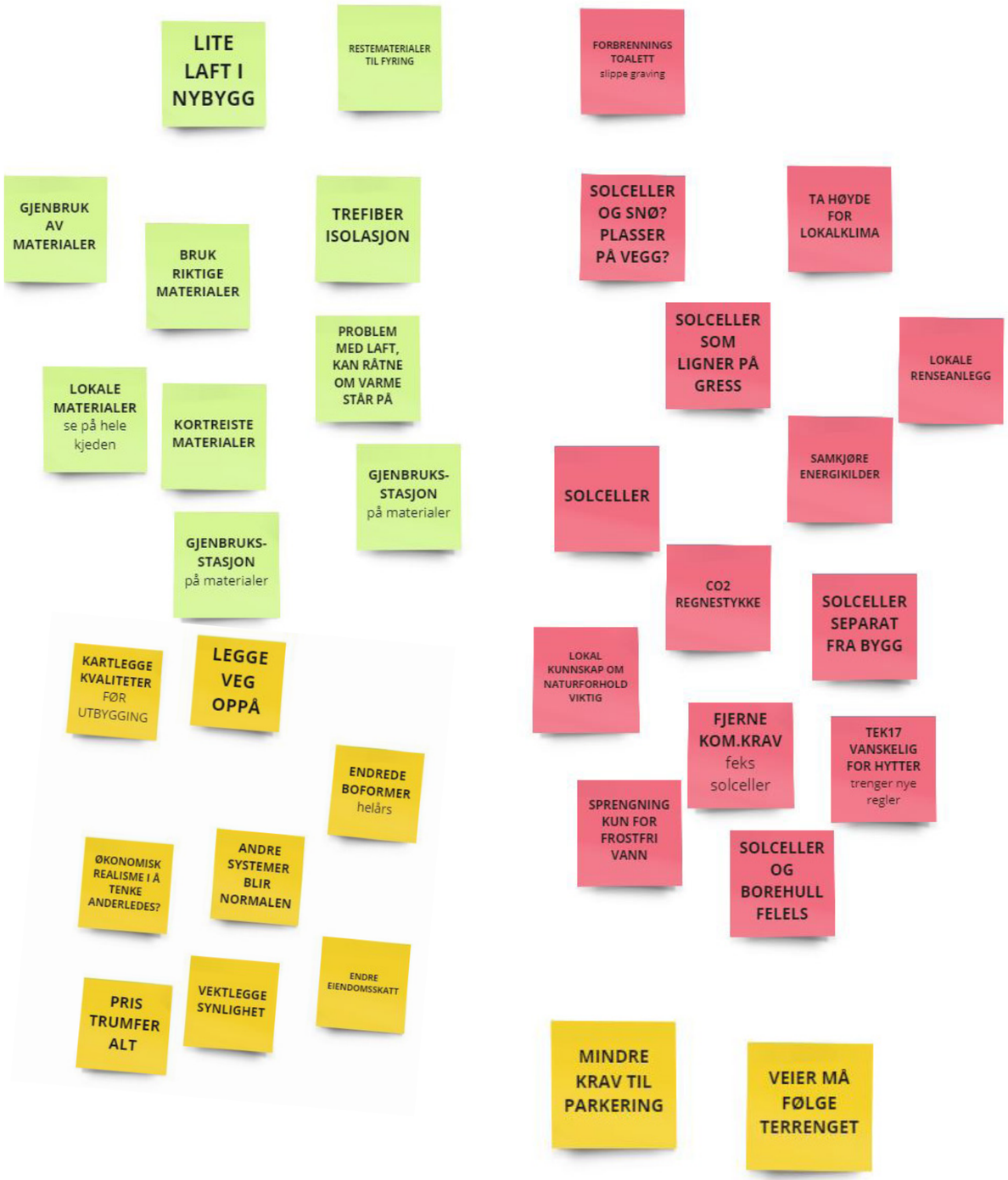

POST 2

Hvordan kan vi bygge hytter på nye måter?

Idebank fra deltagerne på post 2

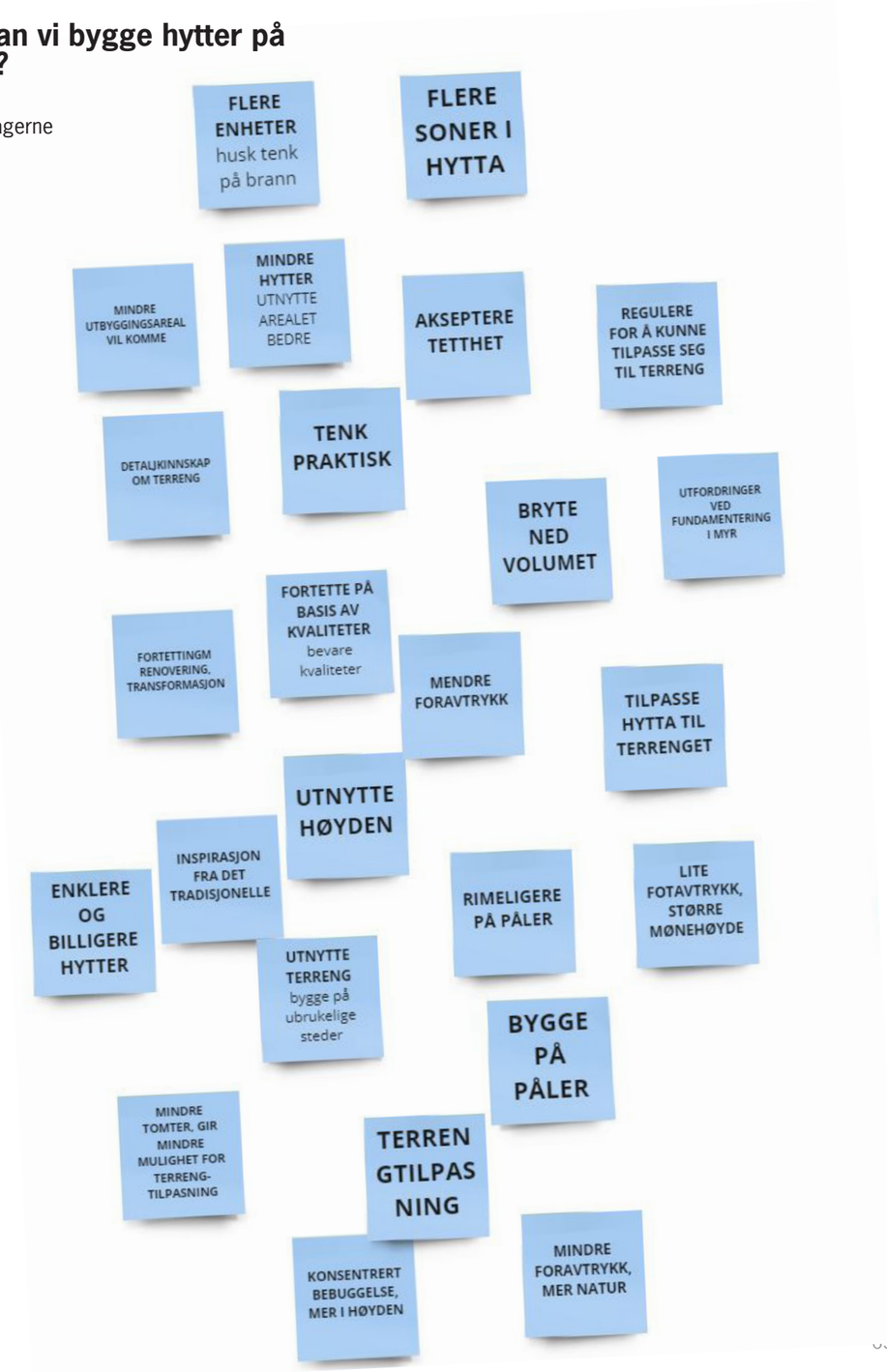

POST 3

Hvilke støttefunksjoner bør fremtidens bærekraftige hytter i Åseral ha?

Idebank fra deltagerne på post 3

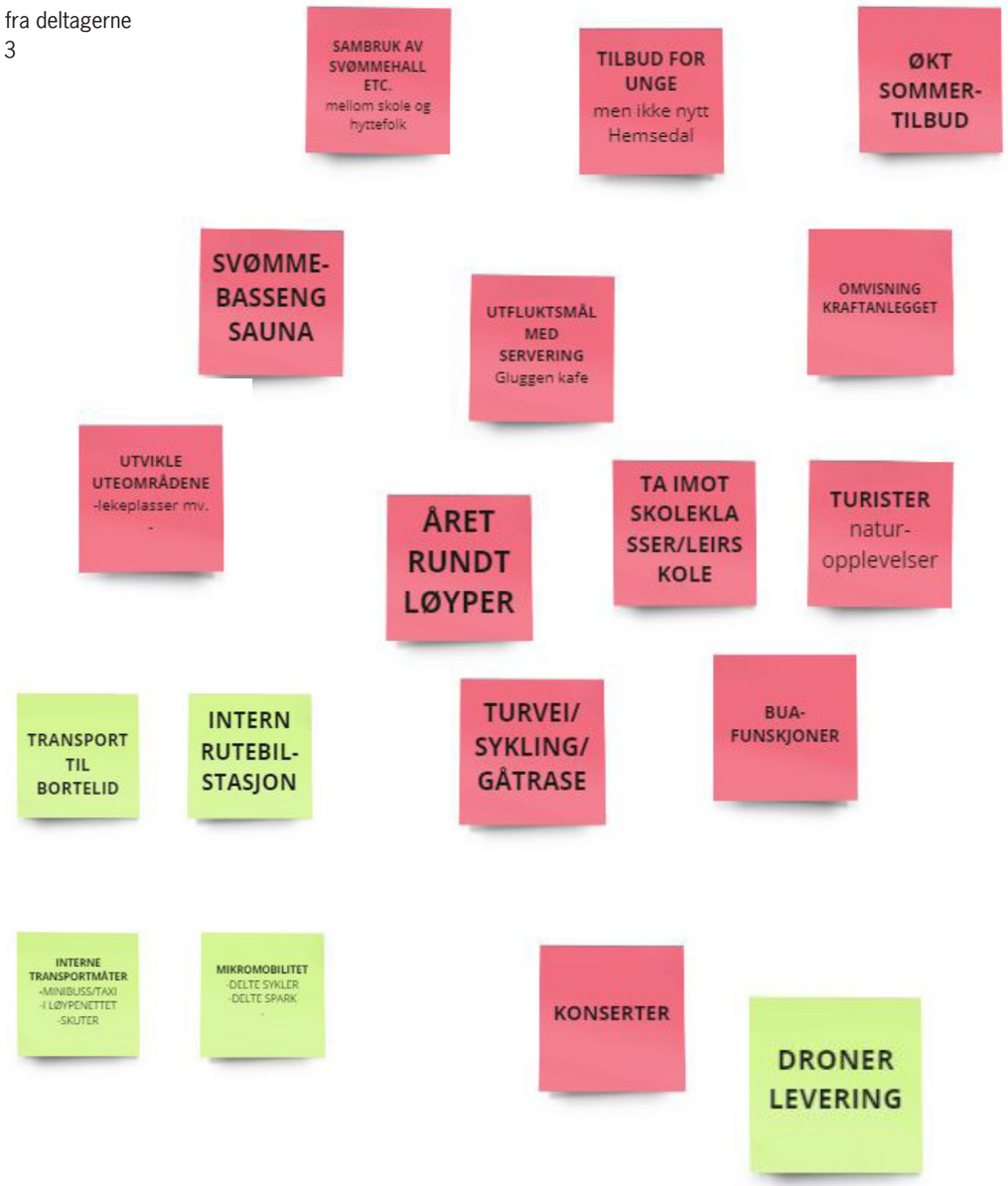

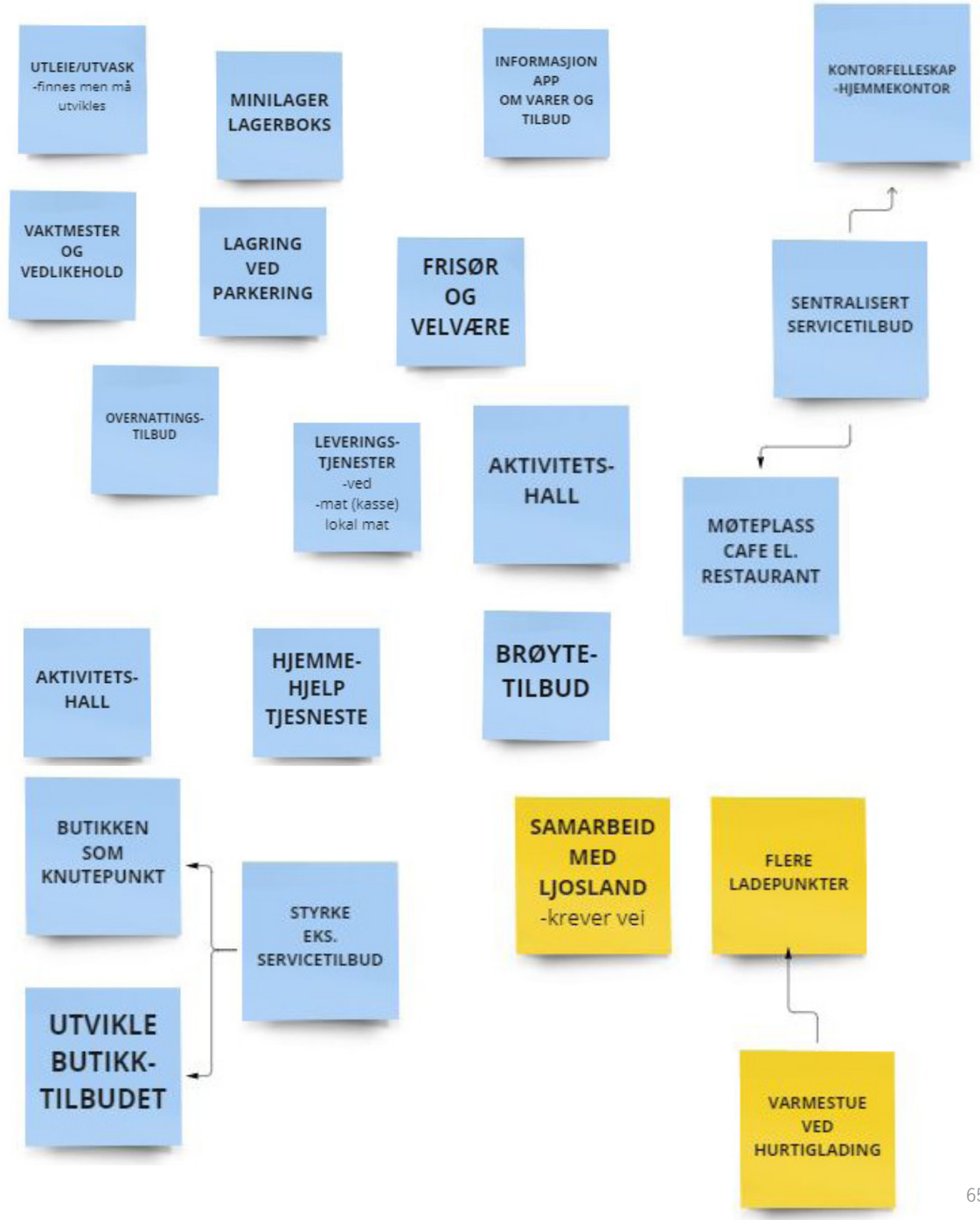

Fra ide til visjon

Når man henter inn ideer og refleksjoner fra brukere i utviklingen mot en visjon- kan det være utfordrende å omdanne disse til konkrete tiltak. Vi har gjort dette i 4 faser:

1: Se på alle innspill man har fått, innenfor hvert tema. Kategoriser i f.eks. ideer, tiltak, refleksjoner, hensyn eller annet. Strukturer de på den måten som gir best mening. Er det f.eks. noen overordnede temaer med underpunkter? Det må være tydelig og gjerne inspirerende/lett å bygge på.

2: Grupper like ideer og tilnærminger fra de forskjellige temaene. Dette danner mulige retninger å gå videre.

3: Gjennomgang av de mulige retningene man kan gå. Diskuter og finn en retning, men mener er den riktige veien å gå.

4: Basert på valgt retning, formuler en klar visjon for valgt retning. Denne må være kort og presis, enkel å forstå- og ambisiøs.

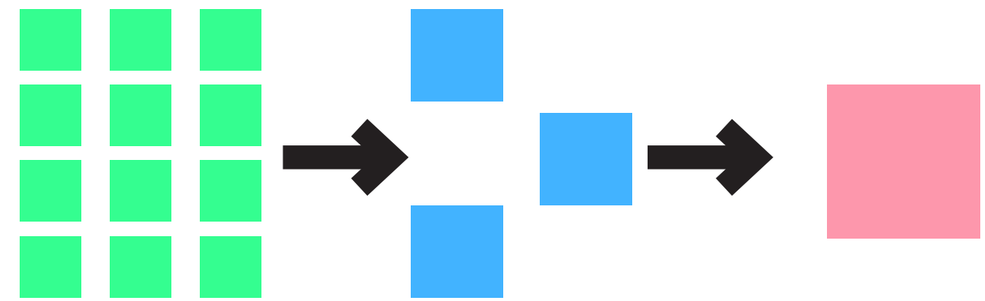

1. ideutvikling
innsamling av ideer og innspill fra spørreundersøkelse og workshop/event

2. gruppering
gjennomgang av alle innspill, gruppering av like ideer- og mulige retninger å gå

2. valgt retning
velge en samlende retning, realistisk men abisiøs

VISJON

fra valgt retning, definere en overordnet visjon for fremtidens Bortlid!